

Joanna Rakowska

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie

ZMIANY NATĘŻENIA REJESTRACJI ORAZ WYREJESTROWAŃ NOWO POWSTAŁYCH MSP W LATACH 2004-2009 W WYBRANYCH GMINACH WIEJSKICH

*CHANGES IN INTENSITY OF SETTING UP AND CLOSING NEWLY
ESTABLISHED SMES IN 2004-2009 IN SELECTED RURAL COMMUNES*

Słowa kluczowe: małe i średnie przedsiębiorstwa, obszary wiejskie

Key words: small and medium-sized enterprises, rural areas

Synopsis. Przedstawiono wyniki analizy zmian natężenia nowo rejestrowanej działalności gospodarczej osób fizycznych, zmian natężenia wyrejestrowań firm osób fizycznych w roku powstania i rok po założeniu działalności. Określono typy działalności oraz identyfikację przyczyn zaistniałych zmian w latach 2004-2009, na przykładzie dwudziestu gmin wiejskich województwa mazowieckiego.

Wstęp

W gospodarce rynkowej sektor małych i średnich przedsiębiorstw (MPS) uważany jest za napęd wzrostu gospodarczego [Small and medium... 2007]. W Polsce w ciągu ostatnich dekad sektor MSP funkcjonował w zmieniających się warunkach społeczno-gospodarczych trzech głównych etapów zmian systemowych: okresu transformacji, okresu przygotowań do członkostwa w UE oraz okresu członkostwa Polski w UE. Ponadto, warunki funkcjonowania sektora MSP w Polsce znacznie różnią się na obszarach miejskich i wiejskich, które doświadczają wielu problemów i barier rozwojowych. Trudna sytuacja polskiej wsi wynika ze splotu wielu niekorzystnych czynników mających swe korzenie: w poprzednim systemie gospodarki centralnie planowanej, powstałych w czasie transformacji oraz w okresie przygotowań do członkostwa w UE, jak i czynników, które pojawiły się po przystąpieniu Polski do UE 1 maja 2004 r. Trudną sytuację polskiej wsi cechuje kumulacja takich negatywnych zjawisk społeczno-gospodarczych, jak: długotrwałe bezrobocie, niski poziom dochodów gospodarstw domowych, uzależnienie od pomocy społecznej i utrwalające się postawy roszczeniowe wobec państwa. Jednakże obszary wiejskie w Polsce są znacznie zróżnicowane, dlatego pomimo nawarstwienia negatywnych zjawisk, wyniki analiz obecnej sytuacji społeczno-gospodarczej na wsi polskiej wskazują także na pewne pozytywne zmiany [Kłodziński 2009]. Należy zwrócić uwagę, że wieś w niektórych regionach jest coraz mniej zależna od rolnictwa, a w strukturze ludności wiejskiej zmniejszył się udział osób pracujących i utrzymujących się głównie z rolnictwa [Krzyżanowska 2009]. Wzrasta także udział dochodów z pracy pozarolniczej – pracy najemnej i samozatrudnienia, ok. 50% gospodarstw domowych na wsi to gospodarstwa bezrolne [Boni 2009], natomiast właściciele ziemi użytkowanej rolniczo to w 20-30%: nauczyciele, kadra kierownicza, naukowcy, specjaliści oraz właściciele prywatnych firm [Fedyszak-Radziejowska 2010]. Stanowi to zaczątek niewątpliwie trudnego, ale koniecznego procesu, który obok restrukturyzacji rolnictwa ma także doprowadzić do dywersyfikacji polskiej gospodarki wiejskiej w kierunku działalności pozarolniczej [Przeglądy terytorialne... 2008]

Pozarolnicza działalność gospodarcza, która obecnie w Polsce jest realizowana w głównej mierze przez małe i średnie przedsiębiorstwa może wzmocnić i utrwalić pozytywne zmiany oraz pomóc w przezwyciężeniu problemów i barier, tj. zapewnić niezbędne, nowe miejsca pracy, doprowadzić do zmniejszenia przeludnienia agrarnego oraz bezrobocia strukturalnego i ukrytego w rolnictwie, a także może poszerzyć wachlarz dóbr i usług oferowanych na rynkach wiejskich, zbliżając w efekcie poziom życia na wsi do standardów miejskich. Rozwój przedsiębiorczości i aktywizacja zawodowa są wskazywane jako sposób na przyspieszenie procesów restrukturyzacji i jako sposób na zapew-

nienie zrównoważonego i trwałego rozwoju terenów wiejskich [Krajowa Strategia... 2009]. Sprawia to, iż dynamika sektora MSP odgrywa na obszarach wiejskich szczególnie ważną rolę [Kozuch 2009].

Z tego powodu bardzo ważne jest określenie stanu oraz identyfikacja i analiza zmian zachodzących w sektorze MSP na obszarach wiejskich od momentu przystąpienia Polski do UE oraz określenie źródeł i przyczyn tych zmian.

Cel i metodyka badań

Celem prezentowanej pracy jest zbadanie zmian natężenia nowo rejestrowanej działalności gospodarczej osób fizycznych, zbadanie zmian natężenia wyrejestrowań firm osób fizycznych w roku ich powstania oraz rok po założeniu działalności, określenie typów działalności oraz identyfikacja przyczyn zaistniałych zmian w latach 2004-2009, na przykładzie dwudziestu gmin wiejskich województwa mazowieckiego. Do realizacji powyższych celów wykorzystano wskaźniki:

- wskaźnik natężenia nowo rejestrowanej działalności gospodarczej osób fizycznych (WNR) dla kolejnych lat w badanym przedziale czasowym 2004-2009:

$$WNRO = Lnf / 1000 \text{ owp}$$

gdzie:

WNRO – wskaźnik nowo rejestrowanej działalności gospodarczej osób fizycznych;

Lnf – liczba nowo zarejestrowanych firm,

1000 owp – 1000 osób w wieku produkcyjnym.

- wskaźnik natężenia nowo rejestrowanej działalności gospodarczej osób fizycznych ogółem (WNRO) dla lat 2004-2009 łącznie:

$$WNRO = \Sigma Lnf / 1000 \text{ owp}$$

gdzie:

WNRO – wskaźnik nowo rejestrowanej działalności gospodarczej osób fizycznych ogółem,

ΣLnf – suma nowo zarejestrowanych firm w latach 2004-2009,

1000 owp – 1000 osób w wieku produkcyjnym.

- średnioroczny wskaźnik natężenia nowo rejestrowanej działalności gospodarczej osób fizycznych ($\acute{S}WNRO$) w latach 2004-2009:

$$\acute{S}WNRO = \Sigma Lnf / 1000 \text{ owp} / 6$$

gdzie:

$\acute{S}WNRO$ – średnioroczny wskaźnik nowo rejestrowanej działalności gospodarczej osób fizycznych,

ΣLnf – suma nowo zarejestrowanych firm w latach 2004-2009,

1000 owp – 1000 osób w wieku produkcyjnym.

- wskaźnik wyrejestrowań nowo powstałych firm ogółem (WWO) w latach 2004-2009 łącznie:

$$WWO = \Sigma Lwnf / 1000 \text{ owp}$$

gdzie:

WWO – wskaźnik wyrejestrowań nowo powstałych firm ogółem w latach 2004-2009 łącznie,

$\Sigma Lwnf$ – suma wyrejestrowań nowo powstałych firm w latach 2004-2009,

1000 owp – 1000 osób w wieku produkcyjnym.

Wskaźnik WWN policzono dla wyrejestrowań, które nastąpiły w tym samym roku, w którym firmy powstały (dla lat 2004-2009 łącznie) oraz dla wyrejestrowań, które nastąpiły w 1. roku po założeniu firm (dla lat 2004-2009 łącznie).

Ze względu na jakość danych statystycznych rejestru REGON [Adamowicz, Zajac 2006], do badań wykorzystano dane pierwotne dotyczące działalności gospodarczej osób fizycznych, zebrane z ewidencji działalności gospodarczej wybranych dwudziestu gmin województwa mazowieckiego, tj. gmin Borowie, Wiskitki, Kołbiel, Stanisławów, Jaktorów, Maciejowice, Gołymín-Osrodek, Wiązowna, Sterdyń, Długosiodło, Repki, Żabia Wola, Iłów, Sobienie Jeziory, Górzno, Trojanów, Sabnie, Błędów, Bielski i Miastków Kościelny.

Wybrane jednostki reprezentują gminy o zróżnicowanej lokalizacji wobec ośrodków miejskich i głównych szlaków komunikacyjnych. Są to także jednostki o różnym charakterze i funkcjach. Uzupełnieniem statystycznych badań ilościowych był bezpośredni wywiad otwarty z przedstawicielami władz gmin lub urzędnikami prowadzącymi ewidencję działalności gospodarczej na temat przyczyn zmian w natężeniu działalności gospodarczej w wybranych gminach. Badania terenowe zostały przeprowadzone w okresie maj-czerwiec 2010r.

W badaniach wykorzystano także dane wtórne pochodzące z Bazy Danych Regionalnych GUS, dotyczące liczby ludności w wieku produkcyjnym w latach 2004-2009 oraz materiały wtórne, które stanowiły ekspertyzy, krajowe dokumenty strategiczne oraz literatura przedmiotu.

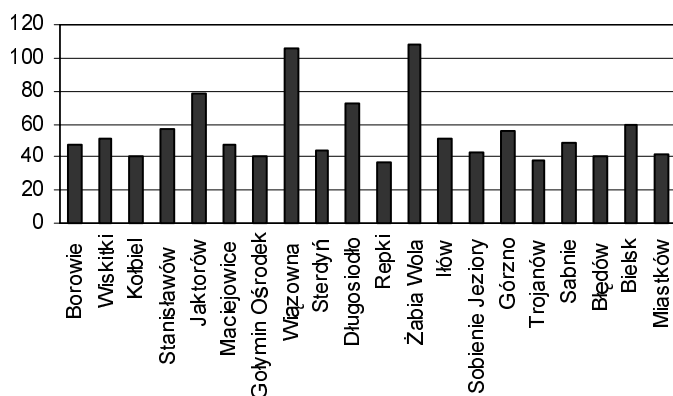
Wyniki badań

Wskaźnik natężenia nowo rejestrowanej (WNRO) działalności gospodarczej osób fizycznych w latach 2004-2009 ogółem jest znacznie zróżnicowany w poszczególnych badanych jednostkach i zamyka się w przedziale od 43 do 113, co daje wartość średniorocznego WNRO od 5 do 14 nowo powstałych firm na 1000 osób w wieku produkcyjnym. Wyraźne są zależności pomiędzy lokalizacją gminy, jej funkcją i charakterem a skłonnością mieszkańców do zakładania własnych firm.

W latach 2004-2009 najwięcej nowych firm zarejestrowały osoby fizyczne w gminie Żabia Wola (łącznie 113 firm na 1000 osób w wieku produkcyjnym, tj. średniorocznie 14 firm na 1000 osób w wieku produkcyjnym na 1 rok w badanym przedziale czasowym) oraz w gminie Wiązowna (łącznie 111 firm na 1000 osób w wieku produkcyjnym, tj. średniorocznie 14 firm na 1000 osób w wieku produkcyjnym na 1 rok w badanym przedziale czasowym). Obie gminy mają bardzo dobrą lokalizację względem Warszawy oraz podwarszawskich ośrodków miejskich i głównych dróg komunikacyjnych, co znacznie wpływa na ich atrakcyjność inwestycyjną oraz daje im dostęp do warszawskiego rynku zbytu. Są to gminy wiejskie o funkcjach podmiejskich.

Najniższe wskaźniki natężenia nowo rejestrowanej działalności gospodarczej osób fizycznych odnotowano w gminach: Trojanów (WNRO=39, ŚWNRO=5 firm na 1000 osób w wieku produkcyjnym), Repki (WNRO=41, średnioroczny ŚWNRO=5) oraz Błędów (WNRO=43, ŚWNRO=5). Są to gminy o charakterze rolniczym, oddalone od ośrodków miejskich i głównych szlaków komunikacyjnych. Przedstawiciele władz wskazują niski poziom dochodów ludności jako główną przeszkodę w prowadzeniu firm, z których ponad 90% działa wyłącznie na rynku lokalnym.

W badanej grupie, najwięcej, bo aż sześć gmin (30% próby badawczej), cechował WNRO na poziomie od 45 do 50 firm, co daje ŚWNRO na poziomie 6 firm na 1000 osób w wieku produkcyjnym. Drugą co do liczebności grupę (5 jednostek, 25% próby badawczej) stanowią gminy, gdzie w badanym okresie zarejestrowano łącznie od 53 do 59 firm na 1000 w wieku produkcyjnym, co daje ŚWNRO=7 nowych firm. Uzyskane wyniki wskazują, iż ponad połowa badanych gmin to jednostki o bardzo niskim oraz niskim natężeniu nowo rejestrowanej działalności gospodarczej.

Rysunek 1. Wskaźnik natężenia nowo rejestrowanej działalności gospodarczej osób fizycznych w latach 2004-2009 ogółem
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z ewidencji działalności gospodarczej badanych gmin.

Wyniki analizy natężenia nowo rejestrowanej działalności gospodarczej osób fizycznych w latach 2004-2009 ogółem dla wszystkich badanych gmin zaprezentowano na rysunku 1.

Zmiany natężenia nowo powstałej działalności gospodarczej w ujęciu rocznym (tab. 1) potwierdzają znaczne zróżnicowanie w badanej grupie gmin. Ujęcie roczne uwidacznia jednak nowy aspekt. W większości badanych gmin (17) odnotowano wzrost rejestracji nowych firm zareje-

strowano pod koniec 2008 i 2009 r. Sytuacja ta wynika z udostępnienia nowych unijnych (w okresie programowania 2007-2013) i krajowych środków finansowych na wsparcie MSP, w tym także na zakładanie nowych firm oraz ze stosunkowo lepszego niż w poprzednim okresie 2004-2006 przygotowania beneficjentów na obszarach wiejskich do wykorzystania tych środków [Rakowska 2010]. W niektórych przypadkach wskazywano także na powroty osób pracujących za granicą, które następnie zakładały własne firmy w kraju.

Analizując dane statystyczne dotyczące nowo powstających firm należy mieć na uwadze specyfikę sektora MSP na obszarach wiejskich. Uzyskane dane wskazują, iż są to przeważnie mikroprzedsiębiorstwa, prowadzące głównie działalność usługową oraz w mniejszym stopniu – handlową. W przypadku działalności o charakterze sezonowym, cyklicznym i podwykonawczym [Zajac 2006], firmy te często kończą swoją działalność w tym samym roku, w którym zostały założone, z jednej strony w celu uniknięcia obciążeń podatkowych i opłat na świadczenia ZUS poza sezonem, a z drugiej strony – w celu rejestracji byłego przedsiębiorcy w powiatowym urzędzie pracy, jako osoba bezrobotna. W następnym sezonie następuje ponowna rejestracja tej samej firmy, co zawyża statystyki ewidencji działalności gospodarczej i daje mylne wrażenie rotacji (umieralności i powstawania) lokalnych firm na danym terenie. Zjawisko to występuje głównie na obszarach wiejskich o charakterze peryferyjnym, które cechuje nawarstwienie problemów społeczno-ekonomicznych, a tym samym trudne warunki prowadzenia działalności gospodarczej. Na obszarach tych, w sekcji usług dominują usługi remontowo-budowlane, czyli usługi sezonowe. W przypadku gmin o dobrej lokalizacji względem Warszawy i szlaków komunikacyjnych, zjawisko to występuje w znacznie mniejszym stopniu.

Tabela 1. Wskaźniki natężenia noworejestrowanej działalności gospodarczej osób fizycznych w latach 2004-2009 w badanych gminach

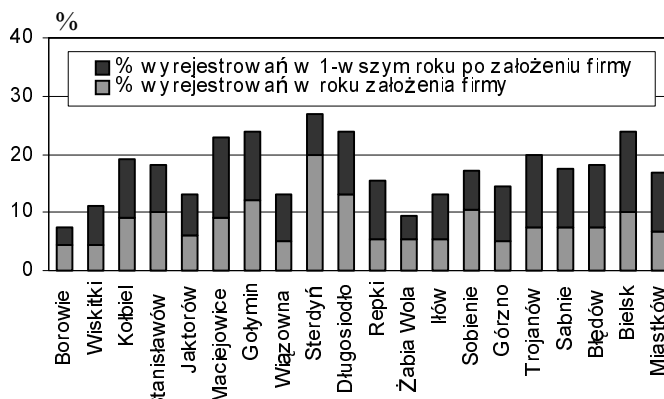
Wyszczególnienie	Wskaźnik rejestracji w latach:					
	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Borowie	5	7	7	5	13	1
Wisłoki	9	8	7	9	12	10
Koźmiel	6	7	9	8	8	8
Stanisławów	8	8	8	13	10	11
Jaktorów	12	10	12	16	19	14
Maciejowice	8	8	6	11	10	9
Gołymin Ośrodek	7	9	6	7	7	9
Wiązowna	14	15	15	18	24	24
Sterdyń	7	9	8	9	9	7
Długosiodło	10	12	13	15	14	11
Repki	4	8	6	6	8	10
Żabia Wola	10	14	20	20	25	24
Ików	8	9	8	12	10	8
Sobienie Jeziory	10	8	5	9	8	9
Górzno	5	5	9	13	11	14
Trojanów	6	5	6	8	8	7
Sabnie	4	9	8	13	8	12
Błędów	8	7	6	7	8	8
Bielsk	10	8	10	11	12	13
Miastków Kościelny	5	6	9	7	9	11

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z ewidencji działalności gospodarczej badanych gmin.

Ze stosunkowo nowej możliwości zawieszenia działalności gospodarczej korzystają osoby, dla których działalność gospodarcza jest dodatkowym źródłem dochodów.

Bardzo istotna z punktu widzenia analizy sektora MSP jest żywotność nowo powstających firm, rozumiana jako czas funkcjonowania firmy od momentu jej rejestracji do chwili wyrejestrowania z ewidencji. W literaturze prezentowane jest stanowisko, iż najtrudniejsze dla nowo powstałych firm są dwa pierwsze lata ich funkcjonowania. W przypadku badanych gmin okazało się, iż spośród ogółu firm powstałych w latach 2004-2008 jeszcze w roku rejestracji zamknięto od 4 do 20% nowo powstałych firm (rys. 2). Wynika to zarówno z wyżej opisanego faktu zamykania i ponownego otwierania tzw. działalności sezonowej, cyklicznej, jak i z rzeczywistego, całkowitego zamknięcia działalności. Natomiast w pierwszym roku po założeniu firmy wyrejestrowanych zostało od 3 do 13% działalności – nie zidentyfikowano w tym przypadku innych przyczyn niż rzeczywiste zamknięcie firmy. Wyniki analizy uzyskanych danych nie wskazują jednak na występowanie jakichkolwiek zależności pomiędzy lokalizacją, charakterem i funkcjami badanych gmin a wskaźnikami wyrejestrowań.

Pomimo, iż ewidencje działalności gospodarczej w gminach zapewniają relatywnie najlepszą jakość danych o nowo rejestrowanych MSP na badanych terenach, to w przypadku wyrejestrowań dane te nie są w pełni rzetelne. Dzieje się tak ponieważ przed zmianą przepisów określających nową procedurę rejestracji (obowiązujące od 31 marca 2009r.) przedsiębiorcy wyrejestrowywali działalność z Urzędu Skarbowego oraz z ZUS-u, aby uniknąć kar administracyjnych, natomiast pozostawiali wpisy w Urzędach Gmin oraz często także w rejestrze REGON. Instytucje te nie posiadają żadnych możliwości wyegzekwowania dyscypliny administracyjnej w takich przypadkach. Spowodowało to zaniżenie wskaźników wyrejestrowań w skali, która jest trudna do oszacowania w poszczególnych gminach. Natomiast jest zauważana zarówno przez władze gmin, szczególnie przez urzędników prowadzących rejestry, jak i pracowników Urzędów Statystycznych. Dlatego wyniki analiz tej kategorii danych, pomimo poprawności metodycznej przy przeprowadzaniu obliczeń, należy traktować jako wartości indykatoryjne określające dolną granicę zjawiska, które w rzeczywistości może jednak mieć dowolnie większe wartości.

Rysunek 2. Wskaźnik wyrejestrowań nowopowstałej działalności gospodarczej osób fizycznych w latach 2004-2008 ogółem
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z ewidencji działalności gospodarczej badanych gmin.

Wnioski

MSP w badanych gminach wiejskich, to głównie mikroprzedsiębiorstwa działające w sferze usług i handlu. Wskaźniki natężenia nowo powstałej działalności gospodarczej w badanych gminach wiejskich o charakterze podmiejskim są niemal 2,5-krotnie wyższe niż w gminach o charakterze peryferyjnym. Ze względu na liczne bariery w prowadzeniu działalności gospodarczej na obszarach wiejskich o charakterze peryferyjnym, występuje zjawisko sezonowości prowadzenia firm, polegające na wyrejestrowywaniu firm pod koniec sezonu i na ponownej rejestracji w następnym roku – na początku sezonu. Powoduje to zawyżenie danych statystycznych dotyczących liczby nowo powstałych firm w latach 2004-2009 w tych jednostkach. W gminach wiejskich o charakterze podmiejskim zjawisko to nie wystąpiło w stopniu istotnym.

W latach 2007-2009, w 85% badanych gmin nastąpił wzrost liczby nowo rejestrowanych firm. Przyczyną tego zjawiska były niewątpliwie możliwości uzyskania dofinansowania z funduszy unijnych i krajowych na założenie firmy lub na inne działania mające na celu wsparcie i rozwój MSP.

Nie można jednak rzetelnie zbadać żywotności firm powstałych w badanym okresie, ponieważ nie ma danych w pełni odzwierciedlających to zjawisko. Należy stwierdzić, że MSP na obszarach wiejskich o charakterze i funkcjach podmiejskich, to sektor o relatywnie dużych możliwościach rozwojowych, a tym samym efektywna metoda dywersyfikacji gospodarki wiejskiej na tych obszarach. Natomiast MSP na obszarach wiejskich o charakterze peryferyjnym to przeważnie firmy o bardzo lokalnym zasięgu działania, o bardzo słabej kondycji ekonomicznej, nastawione raczej na przetrwanie w trudnych warunkach, niż na inwestycje i rozwój. Taka kondycja MSP na wiejskich obszarach problemowych wskazuje, że sektor ten w chwili obecnej nie ma tam jeszcze odpowiedniego potencjału, aby pełnić wyznaczoną mu rolę napędu gospodarczego i sposobu na przewyższenie problemów społeczno-gospodarczych.

Literatura

- Adamowicz M., Zajac J.** 2006: Źródła i jakość danych statystycznych dotyczących działalności gospodarczej. *Series Agraria*, vol. XLVII, Sekcja Ekonomiczna.
Baza danych regionalnych GUS za lata 2004-2009: GUS, Warszawa.
- Boni M.** (red.) 2009: Polska 2030. Wyzwania rozwojowe. Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, Warszawa.
- Fedyszak-Radziejowska B.** 2009: Społeczności wiejskie pięć lat po akcesji do UE – sukces spóźnionej transformacji. [W:] Polska wieś 2010. Raport o stanie wsi (red. J. Wilkin, I. Nurzyńska). Wyd. Naukowe Scholar, Warszawa.
- Kłodziński M.** 2009: Stan i perspektywy rozwoju obszarów wiejskich w Polsce. [W:] Wokół trudnych problemów globalnego rozwoju obszarów wiejskich, gospodarki żywnościowej i rolnictwa (red. K. Duczkowska-Małysz, A. Szaymecka). Oficyna Wydawnicza Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa.
- Koźuch A.** 2009: Rola jednostek samorządu terytorialnego i instytucji otoczenia agrobiznesu w rozwoju lokalnej przedsiębiorczości. *Rocz. Nauk. SERiA*, t. XI, z. 5.
- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010-2020. 2009: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie. Projekt. Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Warszawa.
- Krzyżanowska K.** (red.) 2009: Ekonomiczne uwarunkowania rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich. Wyd. Fundacja Pomocy dla Rolnictwa FAPA, Warszawa.
- Przeglądy Terytorialne Polska. 2008: OECD, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego.
- Rakowska J.** 2010: Udział sektora MSP w realizacji projektów w ramach wybranych działań SPO wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw w latach 2004-2006 na obszarach wiejskich. *Acta Oeconomia*.
Small and medium-sized enterprises Key for delivering more growth and jobs. A mid-term review of Modern SME policy. Communication from the Commission to the Council, the European Parliament. The European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, Brussels 4.10.2007.
- Zajac J.** 2006: Untypical forms of non-agricultural entrepreneurship in rural areas during economic transition (based on a survey carried out in rural communes in mazovian voivodship). *Electronic Journal of Polish Agricultural Universities*, [www.ejpau.media.pl/volume9/issue1/art-30.html].

Summary

The paper presents changes in the number and in the value of indices of newly established companies run by natural persons, changes in the number and indices of companies closed in the year of setting up and 1 year after, types of economic activities and identification of reasons for these changes in 2004-2009, in selected rural communes of mazovian voivodship.

Adres do korespondencji:

dr Joanna Rakowska
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
Wydział Nauk Ekonomicznych
Katedra Polityki Europejskiej, Finansów Publicznych i Marketingu
ul. Nowoursynowska 166
02-787 Warszawa
e-mail: joanna_rakowska@sggw.pl